

Vyhánění z „pelíšku“. Kniha o hrůze a české literatuře

Libuše Heczková – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha

V roce 2014 polský bohemista a slavista Patrycjusz Pająk vydal v domovském univerzitním nakladatelství pozoruhodnou knihu s názvem *Groza po czesku. Przypadki literackie*. Knihou se Pająk obrací k rozsáhlému a oblíbenému žánru hororů a hrůzných historek, morytátů a krvávků, které od „pradávná“ až dodnes bují v české literatuře. Badatelova cesta plná nebezpečí a strachu se začíná knížkami lidového čtení z 18. století a končí v ornamentech umělých tajemství Miloše Urbana na počátku století dvacátého prvního. Literární hrůza je představena nejen v historickém vývoji, ale také jako velmi produktivní žánr, který se neomezuje na populární četbu. Pająkovi horor posloužil jako specifický nástroj, jak přiblížit českou literaturu dvou století. Autor představuje polskému čtenáři nepřehledné množství českých autorů a textů, závěrečný bibliografický přehled čítá deset hutných stran primární literatury a dvacet sekundární. Mnohé z textů, které polský bohemista uvádí, jistě nezná ani český čtenář, a proto se s ním rád vydá do temných zákoutí naší bohaté hororové minulosti a přítomnosti.

Pająkovi ale nejde jen o to vypočíst „hrůzné“ autory a texty, ale mnohem více jde o samotný fenomén hororu a jeho českou variantu, která má specifické rysy; ty podle Pająka mohou vysvětlit i obecněji některé specifické rysy české literatury, jež Poláky tak často zajímají. Tento pohled zvenčí není bez zajímavosti pro české specialisty i pro širší zájemce. Pająk záměrně otevírá svoji knihu o české literatuře nejstereotypnější „švejkovskou“ optikou v kapitole *W cieniu Szejka* (Ve stínu Švejka); ve stínu „Švejkových veselých historek“ ji odhaluje především jako literaturu trvajících útulného *biedermeieru*. Do toho „pelíšku“ však vniká horor a jeho deriváty, útulnost Pająk vyměňuje za děs, *biedermeier* za gotickou hrůzu. „Pelíšek“ se na konci knihy blahodárně mění v jámu (kapitola *Idylla i groza*).

Na monografii je cenné, že Pająk nezůstává u povrchních charakteristik a své chytré analýzy zakládá na výrazných teoretických konceptech. Jeho živý pohled na *biedermeier* je v mnohém inspirován pracemi Josefa Vojvodíka, pražské kapitoly knihy (*Praga w kolorze czarnym a Intelktualny demonizm*) neopakují staré známé „magické“ evergreeny. Pająk také inspirovaně a kriticky využívá práci komparatisty a polonisty Karla Krejčího (polští badatelé na tohoto významného mediátora mezi našimi kulturami nikdy nezapomínají na rozdíl od řady badatelů českých), socialistickou éru nevykládá jednoznačně a provazuje ji s obdobími předcházejícími i následujícími.

Polskému badateli se tak zdařilo vytvořit soudržný celek s vnitřní jasnou logikou a směřováním. Proto není jasné, proč se autorovi vytratil jeden ze silných pramenů temnoty a vzpoury proti *biedermeieru*, tedy linie surrealistická, která je připomenuta jen letmo několika texty Vítězslava Nezvala a drobníci o Janu Švankmajerovi. (Pracuje-li Pająk s texty Josefa Vojvodíka, jednoho z předních znalců českého surrealismu, pak je můj podiv o to větší.) Surrealisté jistě nebyli autory hororů, ale Pająkovi nejde o nějaký čistý žánr, nýbrž sleduje jeho různé modifikace, hraniční podoby,

„antihorory“ a v neposlední řadě sám fenomén literární hrůzy. Surrealismus vytvořil v naší literatuře a umění skutečnou ponornou temnou řeku, z níž vylézají obludy a nestvůry mnohem přirozenější než „normální“ svět běžných českých luhů a hájů.

Stereotypy jsem začala a tak tedy stereotypně končím. Pająkova kniha není knihou vyhroceně radikální, možná některé polské stereotypy ještě utvrzuje, jde však o vítaný a kritický příspěvek k diskuzím o české literatuře a její historii. V neposlední řadě je také solidní heuristickou prací.

AD:

Patricjusz Pająk: *Groza po czesku. Przypadki literackie*. Wydawnictwo naukowe wydziału polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2014. 480 s.